

اهداف شورای امنیت در اعمال تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران

علی احمدی^۱

مقدمه

سیر تکاملی تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی از تحریم یک جانبه آمریکا آغاز و بتدریج توسعه و دامنه آن گسترش پیدا کرده است. تا جایی که در پنج قطعنامه و یک بیانیه شورای امنیت، از حیث دامنه و دربرگیرندگی کشورها و الزامات حقوقی، شدیدترین تحریم‌های تاریخ شورای امنیت را به نمایش گذاشته است. این تحریم‌ها با هدف تأخیر در پیشرفت و پرهزینه کردن توسعه کشور، ادامه داشته و دارد. تحریم‌ها در برگیرنده جلوگیری از ورود کلیه اقلام کالا، تجهیزات، فناوری، محدودیت‌های مالی و بیمه‌ای، محدودیت‌های اشخاص حقیقی و حقوقی، خدمات آموزشی، خدمات حمل و نقل و بازرگانی و محدود کردن همکاری آژانس با ایران را در بر می‌گیرد. اقتصاد مقاومتی ضمن آنکه می‌تواند پاسخی به تهدیدات و تحریم‌ها باشد، باعث رفع کاستی‌های مدیریتی و اقتصادی نیز می‌گردد. همچنین اقتصاد مقاومتی می‌تواند منجر به فعال سازی ظرفیت‌های اقتصاد ملی به عنوان یک الگوی پیشرفت اقتصادی تبدیل گردد.

تعریف تحریم اقتصادی و انواع آن

تحریم اقتصادی اقدام برنامه ریزی شده یک یا چند دولت از طریق محدود کردن مناسبات اقتصادی برای اعمال فشار بر کشور هدف با مقاصد مختلف سیاسی است. تحریم اقتصادی را عموماً بر دو نوع می‌دانند یا آن را در دو زمینه اعمال می‌کنند: اول، تحریم تجاری که در آن صادرات و واردات به کشور هدف، محدود یا قطع می‌شود. دوم، اعمال محدودیت‌ها، تضيیقات یا قطع مناسبات مالی و خدمات. از سوی دیگر بسته به منشا تحریم آن را به سه نوع تقسیم می‌کنند:

^۱ - رییس کمیسیون مشترک.

- (۱) تحریم‌های یک جانبه ،
 - (۲) تحریم از سوی چند کشور،
 - (۳) تحریم توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد.
- تحریم اقتصادی برای هدف‌های استراتژیک، با تحریم برای سایر منافع اقتصادی یا غیراستراتژیک تفاوت دارد. زیرا تحریم برای هدف‌های استراتژیک معمولاً جایگزین گزینه جنگ می‌شود و هزینه اقتصادی آن به مراتب از جنگ کمتر و برای کشور یا کشورهای اعمال‌کننده کاملاً قابل توجیه است. گذر به تحریم‌های اقتصادی برای هدف‌های استراتژیک معمولاً چهار مرحله‌ای است: اول، تشویق کشور هدف به طور خصوصی و از راه مذاکره دو جانبه؛ دوم، درخواست علنی از کشور هدف و اعلام عمومی آن؛ سوم، مشورت با متحدین برای اقدام‌های بعدی و اقدام نظامی در صورت نیاز؛ چهارم، آغاز تحریم‌ها. در واقع هدف اصلی از اجرای تحریم‌ها، اعمال فشار بر کشور هدف برای تغییر سیاست مورد نظر است. تحریم بسته به نوع کشور و شرایط موضوع متفاوت است، ولی می‌تواند موارد زیر را در بر گیرد:
- ۱- لغو ملاقات‌های چند جانبه،
 - ۲- خودداری از اعطای ویزا،
 - ۳- کاهش سطح نمایندگی‌های سیاسی،
 - ۴- جلوگیری از عضویت کشور هدف در سازمان‌های بین‌المللی،
 - ۵- مخالفت با میزبانی کشور هدف برای میزبانی اجلاس‌های بین‌المللی،
 - ۶- خودداری از کمک‌های مالی و مساعدت‌های رسمی،
 - ۷- قطع ارتباطات تلفنی، رادیویی، حمل و نقل هوایی، دریایی و زمینی.

تاریخچه تحریم‌های اقتصادی در دنیا

تحریم اقتصادی اغلب به عنوان جایگزین جنگ و اعمال قوه قهریه تلقی می‌شود. مقصود از مناسبات اقتصادی نیز همه انواع روابط اقتصادی اعم از تجاری، مالی و خدمات است. کشورهای مختلف از تحریم‌های محدود اقتصادی برای مقاصد سیاسی خود علیه کشورهای هدف استفاده می‌کنند، ولی این نوع تحریم عموماً کم اثر بوده است. تحریم‌های همه جانبه از سوی سازمان‌های بین‌المللی نیز به ندرت صورت گرفته است. جامعه ملل که در فاصله بین دو جنگ جهانی اول و دوم زمام هماهنگی امور جهان را بر عهده داشت تنها چهار بار مبادرت به تحریم یا اعمال تحریم کرد که تنها دو بار آن موفق بود. در واقع جامعه ملل نتوانست با بهره‌گیری از تحریم مانع حمله موسولینی به ایتالیایی و تصرف آن کشور در سال‌های ۱۹۳۵ و ۱۹۳۶ شود. سازمان ملل متحد نیز قبل

از تحریم عراق در سال ۱۹۹۰ تنها دو بار دست به تحریم همه جانبه زد؛ یکی بر علیه رودزیا در سال ۱۹۶۶ و دیگری تحریم تسلیحاتی همه جانبه علیه آفریقایی جنوبی در سال ۱۹۷۷. در این تحریم‌ها هدف یا تنبیه است یا بازدارندگی و یا تغییر رفتار. نکته بسیار مهم و جالب اینکه تحریم گاه معطوف به سیاست داخلی، تامین نظر گروه‌ها و به دست آوردن رای است. صاحب نظران، نمونه این امر را تحریم چین از سوی آمریکا و اروپا به دلیل ناآرامی‌های میدان تیان آن من می دادند. هدف دولت آمریکا از این تحریم، تنها نشان دادن خود به عنوان دولتی حامی حقوق بشر بود. آمریکا بیش از هر کشور دیگر از حربه تحریم بهره جسته است. دولت کلینتون به تنهایی ۳۵ کشور را مورد تحریم یک جانبه قرار داد. این ۳۵ کشور ۴۲ درصد جمعیت جهان را شامل می شدند و مصرف کننده ۱۹ درصد صادرات جهان بودند. آمریکا خود از تحریم‌های اعمال شده زبان‌های زیادی دیده است. طبق برآورد بنیاد هریتیج، تحریم اقتصادی ۲۶ کشور جهان، صادرات آمریکا را ۱۹ میلیارد دلار کاهش داد، ۲۰۰ هزار شغل را در بخش صادرات از بین برد و کارگران بخش صادرات به لحاظ دستمزد یک میلیارد دلار ضرر کردند.

تحریم‌های اعمال شده علیه ایران بعد از انقلاب اسلامی **الف- تحریم‌های اعمال شده توسط آمریکا علیه ایران**

تحریم‌های اعمال شده از سوی آمریکا علیه ایران از زمان ریاست جمهوری جیمی کارتر تا به امروز بدین قرارند: کارتر بلافاصله پس از تسخیر سفارت آمریکا در نوامبر سال ۱۹۷۹ با صدور اعلامیه شماره ۴۷۰۲ واردات نفت از ایران را ممنوع کرد. ده روز بعد، با صدور دستور اجرایی شماره ۱۲۱۷۰، تمامی دارایی‌های بانک مرکزی و دولت ایران مسدود شد. کارتر بار دیگر در اوایل سال ۱۹۸۰ با صدور دستور اجرایی شماره ۱۲۲۰۵ صادرات و نیز معاملات مالی با ایران را تحریم کرد. همچنین براساس دستور اجرایی شماره ۱۲۲۱۱ واردات از ایران به کلی ممنوع اعلام گردید و مسافرت اتباع آمریکا به کشورمان ممنوع شد.

پس از انفجار مقر نظامیان آمریکا در بیروت که در سال ۱۹۸۳ صورت گرفت، ریگان در ژانویه ۱۹۸۴ ایران را حامی تروریسم نامید. در سال ۱۹۸۸ نیز طی بخشنامه‌ای از کلیه مدیران آمریکایی عضو سازمان‌های بین‌المللی خواسته شد تا به تقاضاهای ایران برای دریافت وام یا تامین مالی رای منفی دهند و با آن به طور جدی مخالفت کنند. آمریکا در سال ۱۹۸۶ براساس قانون کنترل صادرات تسلیحات، ایران را از دریافت تسلیحات و قطعات یدکی محروم کرد. در اکتبر ۱۹۸۷ به بهانه حمایت ایران از تروریسم بین‌المللی و براساس یک دستور اجرایی، انواع واردات از ایران از جمله نفت تحریم شد.

در سال ۱۹۹۲ قانونی تحت عنوان قانون عدم اشاعه تسلیحات ایران و عراق به تصویب

مجلسین ایالات متحده رسید. براساس این قانون تحریم‌ها شامل اقلامی می‌شد که استفاده‌های دو منظوره برای مقاصد تسلیحاتی داشتند. علت گنجاندن ایران در این قانون گزارش سیا مبنی بر این بود که ایران دو میلیارد دلار برای تولید سلاح‌های کشتار جمعی اختصاص داده است. تحریم‌های آمریکا بیش از یکصد و ده قلم کالا را شامل می‌شد. تحریم‌های آمریکا علیه ایران بطور سالانه تمدید و با هماهنگی کشورهای اروپایی این تحریم‌ها توسعه پیدا کرده است.

ب- تحریم‌های سازمان ملل

هزینه‌های تحریم اقتصادی بسته به نوع تحریم متفاوت است. چنانچه تحریم به صورت یک جانبه از سوی یک کشور انجام شود اثربخشی تحریم کمتر و به همین نسبت چنانچه از سوی چند کشور یا از سوی شورای امنیت سازمان ملل اعمال شود اثربخش‌تر است. تحریم‌های همه جانبه بسیار نادر است. تحریم توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد از نظر اهمیت از دو مورد نخست حساس‌تر است. فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد چهار ماده دارد (۳۹ تا ۴۲) که موارد ۳۹ و ۴۰ به بحث شناسایی و احراز تهدید صلح و امنیت جهانی می‌پردازد و شورای امنیت می‌تواند هر اقدامی را برای جلوگیری از وخامت اوضاع انجام دهد. تاکنون شورای امنیت سازمان ملل پنج قطعنامه (۱۶۹۶، ۱۷۳۷، ۱۷۴۷، ۱۸۰۳ و ۱۹۲۹) علیه ایران صادر کرده است.

بهبان شورای امنیت برای ورود به موضوع هسته‌ای ایران

نگرانی جدی با توجه به گزارشات آژانس بین‌المللی انرژی اتمی نسبت به برنامه‌های هسته‌ای ایران (گزارش دبیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و قطعنامه شورای حکام ۲۰۰۶/۱۴ مربوط به برنامه هسته‌ای ایران، گزارش ۲۷ فوریه ۲۰۰۶ در مورد فهرست تعدادی مسائل باقیمانده و نگرانی‌هایی نسبت به ابعاد احتمالی نظامی برنامه هسته‌ای ایران، گزارش ۲۸ آوریل ۲۰۰۶ و ۸ ژوئن ۲۰۰۶ در مورد درخواست و نگرانی آژانس نسبت به شفاف سازی در همه ابعاد برنامه هسته‌ای ایران و ناتوانی در ارائه تضمینی نسبت به فقدان مواد و فعالیت‌های هسته‌ای اعلام نشده در ایران.) (قطعنامه ۱۶۹۶ یعنی اولین قطعنامه شورا بعد از بیانیه ۲۹ مارس ۲۰۰۶ رئیس شورا).

اهداف شورای امنیت

شورای امنیت برای موثر ساختن تصمیمات خود و پابندی ایران به قطعنامه ۱۶۹۶ و همین‌طور بمنظور محدود نمودن ایران در توسعه فناوری‌های حساس در پشتیبانی از برنامه هسته‌ای و موشکی ایران (قطعنامه ۱۷۳۷) را صادر کرد. هرچند هر دو قطعنامه بموجب فصل

هفت منشور ملل متحد صادر شد، اما قطعنامه ۱۶۹۶ براساس ماده ۴۰ منشور ملل، درخواست تعلیق فعالیت‌های هسته‌ای ایران را نمود. این قطعنامه در صورت عدم تمکین، ایران را تهدید به اعمال تحریم‌های دیپلماتیک یا اقتصادی نمود. قطعنامه ۱۷۳۷ و قطعنامه‌های بعدی بر اساس ماده ۴۱ منشور صادر شده است. بر این اساس، شورای امنیت عزم خود را جزم می‌کند تا «با پذیرش اقدامات مقتضی به منظور متقاعد کردن ایران در اجرای قطعنامه‌های ۱۶۹۶، ۱۷۳۷، ۱۷۴۷ و ۱۸۰۳ و رعایت شرایط مورد نظر آژانس و همچنین تحدید توسعه فناوری‌های حساس ایران در حمایت از برنامه‌های هسته‌ای و موشکی‌اش» تصمیمات خود را عملی نماید و این شیوه ادامه دارد «تا زمانی که شورای امنیت تشخیص دهد که اهداف این قطعنامه محقق شده است» (مقدمه قطعنامه ۱۹۲۹).

بررسی و تحلیل

مجموعه درخواست‌ها و اقدامات شورای امنیت در این قطعنامه‌ها، بیانگر توسعه این اهداف حتی فراتر از اختیارات این شورا است. شورای امنیت به گونه‌ای اهداف متنوع و هم‌عرضی را به بهانه مساله هسته‌ای تعقیب می‌کند که نشان‌دهنده اهداف آشکار و پنهان این شورا است. اهم این اهداف عبارت‌اند از:

الف: فرسایش مجموعه توانمندی‌های کشور، پایین آوردن هزینه برخورد با ایران در عرصه بین‌المللی و بالا بردن هزینه تعامل با ایران (انزوای ایران)،

ب: اگر هدف کشور مبتنی بر سند چشم‌انداز، عبارت از توسعه پایدار، تعامل سازنده و موثر در سیاست خارجی و روابط بین‌المللی و تضمین امنیت و منافع ملی باشد، تحریم‌ها برای امتناع از این مهم، دو هدف را تعقیب می‌کنند:

۱- ناکامی نظام جمهوری اسلامی در تحقق این اهداف،

۲- تاخیر و پرهزینه کردن تحقق اهداف مذکور.

خواسته‌ها

شورای امنیت به موجب ماده ۴۱ فصل هفتم منشور ملل، در قطعنامه ۱۷۳۷ خود خواستار تعلیق فعالیت‌های هسته‌ای بدون تاخیر بیشتر (بند ۲) شامل فعالیت‌های مرتبط با غنی‌سازی و بازفرآوری از جمله تحقیق و توسعه (بند ۲ قسمت الف)، پروژه‌های آب سنگین از جمله ساخت رآکتورهای تحقیقاتی آب سنگین (بند ۲ قسمت ب) شد. این درخواست‌ها در قطعنامه‌های بعدی تکرار و توسعه پیدا کرد. این شورا در قطعنامه ۱۹۲۹ آورده است که: ایران تعلیق کامل و مدت‌دار همه فعالیت‌های مرتبط با غنی‌سازی و بازفرآوری و پروژه‌های مرتبط با آب سنگین را به نحو پیش‌بینی شده در قطعنامه‌های ۱۶۹۶، ۱۷۳۷، ۱۷۴۷ و

۱۸۰۳ انجام نداده است، همکاری خود با آژانس را طبق پروتکل الحاقی از سر نگرفته است، با آژانس در رابطه با موضوعات باقی مانده مورد نگرانی (که باید شفاف شوند تا احتمال ابعاد نظامی برنامه هسته‌ای ایران رد شود) همکاری نکرده است، اقدامات دیگری را که شورای حکام آژانس از آن کشور خواسته اتخاذ نکرده، مقررات قطعنامه‌های ۱۶۹۶، ۱۷۳۷، ۱۷۴۷ و ۱۸۰۳ شورای امنیت را که برای اعتمادسازی اساسی هستند، رعایت نکرده است و از این که ایران این اقدامات را اتخاذ نکرده، اظهار تاسف می‌کند (مقدمه قطعنامه ۱۹۲۹).

از نظر شورای امنیت «موضوعات باقی مانده می‌تواند به بهترین نحو حل شود و با پاسخ مثبت ایران به تمام درخواست‌هایی که شورای امنیت و شورای حکام از ایران داشته‌اند، اعتمادسازی در ماهیت منحصرأ صلح آمیز برنامه هسته‌ای ایران صورت خواهد گرفت» (مقدمه قطعنامه ۱۹۲۹).

تدابیر و اقدامات برای تأمین اهداف و خواسته‌ها

به منظور بررسی تحریم‌ها، نخستین قطعنامه شورای امنیت که به موجب ماده ۴۱ منشور ملل صادر شده (قطعنامه ۱۷۳۷) و در برگیرنده اقداماتی در جهت تحریم است، مبنای قرار گرفته و قطعنامه‌های بعدی در جنبه‌هایی که مواردی را اضافه، حذف یا تکرار کرده، با آن تطبیق داده شده است.

الف: جلوگیری از کلیه اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری

قطعنامه ۱۶۹۶:

به موجب بند ۵ قطعنامه ۱۶۹۶، شورای امنیت «از همه کشورها می‌خواهد تا بر طبق قوانین داخلی خود و منطبق با حقوق بین‌الملل از انتقال هر گونه اقلام، مواد، کالا و فناوری که می‌تواند به فعالیت‌های ایران، مرتبط با غنی‌سازی و بازفراوری و برنامه‌های موشکی بالستیک کمک کند، جلوگیری نمایند»^۳.

(۱) قطعنامه ۱۷۳۷:

الف: اتخاذ اقدامات لازم توسط همه کشورها به منظور جلوگیری از عرضه، فروش یا انتقال مستقیم یا غیرمستقیم کلیه اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری که به فعالیت‌های مرتبط با ۲- ۳۱ ژوئای ۲۰۰۶ صادر شده است.

۳- هر چند این بند به صورت الزام‌آور تنظیم نشده است، اما زمینه‌ساز اعمال تحریم‌های بیشتر در قطعنامه‌های بعدی گردید. در انتهای بند هشتم «تاکید می‌کند که اگر اقدامات ضروری اضافی نیاز باشد، تصمیمات بیشتری اتخاذ خواهد شد». در نهایت «تایید می‌کند که اگر ایران این قطعنامه را اجرا نماید اقدامات اضافی لازم نخواهد بود» (بند ۹ قطعنامه ۱۶۹۶).

با غنی سازی، بازفرآوری یا مرتبط با آب سنگین در ایران نقش دارند، از قلمروهای خود یا توسط اتباعشان یا با استفاده از کشتی ها یا هواپیماهایشان یا برای استفاده در ایران یا به نفع ایران و اعم از این که منشاء آنها قلمروی این کشورها باشد یا خیر (بند ۳ قطعنامه ۱۷۳۷).^۴

ب: اتخاذ اقدامات لازم توسط همه کشورها به منظور جلوگیری از عرضه، فروش یا انتقال اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری مشخص شده در اسناد ذیربط آژانس به طور مستقیم یا غیرمستقیم از قلمروهایشان، یا توسط اتباعشان یا کشتی ها یا هواپیماهایی که پرچم شان را استفاده می کنند یا برای استفاده در ایران یا به نفع ایران و اعم از این که منشاء آنها قلمرو این کشورها باشد یا خیر (بند ۴ قطعنامه ۱۷۳۷)،

۴- این قطعنامه در تاریخ ۲۷ دسامبر ۲۰۰۶ صادر شده است. موارد دیگری در ذیل این بند اضافه شده است از جمله موارد زیر:

(الف) مواردی که در بخش های B.۲, B.۳, B.۴, B.۵, B.۶, B.۷ از INFCIRC/۲۵۴/Rev.۸/Part ۱ در سند ۸۱۴/S/۲۰۰۶ تصریح گردیده؛

(ب) مواردی که در بخش های A.۱ و B.۱ از INFCIRC/۲۵۴/Rev.۸/Part ۱ در سند ۸۱۴/S/۲۰۰۶ تصریح گردیده، به جز عرضه، فروش و یا انتقال:

(۱): تجهیزات اشاره شده در B.۱، در صورتی که این تجهیزات مورد استفاده در رآکتورهای آب سبک باشند؛
(۲): اورانیوم با غنای پایین مورد اشاره در A.۱.۲، در صورتی که بخشی از عناصر مونتاژ شده سوخت هسته‌ای برای رآکتورهای مزبور باشد؛

(ج): موارد مصرحه در سند ۸۱۵/S/۲۰۰۶، به جز عرضه، فروش و یا انتقال اقلام مورد اشاره در A.۳.۱۹ از طبقه بندی II؛

(د) در صورت ضرورت، سایر اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری که به تشخیص شورای امنیت یا کمیته که تحت بند ۱۸ زیر تشکیل می شود (که از این پس "کمیته" خوانده می شود) می توانند به فعالیت های مرتبط با غنی سازی، یا بازفرآوری، یا آب سنگین و یا توسعه سیستم های پرتاب سلاح هسته‌ای کمک نمایند.

بند چهارم: اتخاذ اقدامات لازم توسط همه کشورها به منظور جلوگیری از عرضه، فروش یا انتقال مستقیم یا غیرمستقیم از سرزمینشان، یا بوسیله اتباعشان، یا با استفاده از کشتی ها و هواپیماهای تحت پرچم شان و یا استفاده در ایران یا بکارگیری در راستای منافع آن - اعم از اینکه منشاء آن در قلمروشان بوده یا نباشد - نسبت به کلیه اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری زیر:

(الف): مواردی که در بخش INFCIRC/۲۵۴/Rev.۷/Part ۲ از سند ۸۱۴/S/۲۰۰۶ آمده اند، در صورتی که به تشخیص دولت صادر کننده به فعالیت های مرتبط با غنی سازی، بازفرآوری و یا آب سنگین کمک خواهد کرد؛

(ب): هر یک از اقلام دیگری که در اسناد ۸۱۴/S/۲۰۰۶ و ۸۱۵/S/۲۰۰۶ فهرست بندی نشده اند، در صورتی که کشور صادر کننده تشخیص دهد که اقلام مزبور به فعالیت های مرتبط با غنی سازی، بازفرآوری و یا آب سنگین و یا توسعه سیستم های پرتاب سلاح هسته‌ای کمک خواهد کرد؛

(ج): هر نوع اقلام دیگری که به تشخیص کشور صادر کننده به پیگیری فعالیت های مرتبط با سایر موضوعاتی که آژانس درباره آنها ابراز نگرانی نموده و یا آنها را به عنوان موضوع باقی مانده مشخص کرده است، کمک خواهد کرد.

ج: الزام ایران به عدم صدور هرگونه اقلام مندرج در اسناد مشخص شده در قطعنامه و الزام همه کشورهای عضو به منع تامین چنین اقلامی از ایران توسط اتباعشان، یا کشتی‌ها یا هواپیماهایی که پرچم‌شان را استفاده می‌کنند، اعم از این که منشاء آنها قلمرو ایران باشد یا خیر (بند هفتم قطعنامه ۱۷۳۷).

د: تضمین کشورها در خصوص عرضه، فروش یا انتقال همه اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری که صادرات آنها توسط ایران منع نشده مبنی بر این که:
 الف) شرایط مندرج در اسناد ذی‌ربط رعایت شده است،
 ب) قادر به اعمال موثر حق راست‌آزمایی کاربرد نهایی و موقعیت کاربرد نهایی اقلام عرضه شده می‌باشند،
 ج) مطلع کردن کمیته ظرف ده روز از عرضه، فروش یا انتقال،
 د) همچنین در برخی موارد مطلع کردن آژانس ظرف ده روز از زمان عرضه، فروش یا انتقال (بند پنجم قطعنامه ۱۷۳۷).

۲) قطعنامه ۱۷۴۷:

الف: عدم اقدام ایران به تامین، فروش و انتقال تسلیحات و مواد مرتبط به طور مستقیم یا غیرمستقیم از قلمرو خود یا به وسیله اتباع خود یا با استفاده از کشتی‌ها یا هواپیماهای پرچم‌دار خود (بند ۵ قطعنامه ۱۷۴۷).^۵

ب: ایجاد محدودیت توسط همه کشورها در عرضه، فروش یا انتقال مستقیم یا غیرمستقیم موارد زیر از قلمروهای خود یا به وسیله اتباعشان یا هواپیماها یا کشتی‌هایی که پرچم آنها را استفاده می‌کنند:

هر گونه تانک جنگی، ماشین‌های جنگی زرهی، سیستم‌های دارای کالیبر سنگین، هواپیماهای جنگی، بالگردهای تهاجمی، ناوها، موشک‌ها یا سیستم‌های موشکی که در زمره سلاح‌های متعارف [غیرهسته‌ای] به گونه‌ای که در راستای اهداف مرکز ثبت ملل متحد در خصوص سلاح‌های سنتی تعریف شده (بند ۶ قطعنامه ۱۷۴۷).

۳) قطعنامه ۱۸۰۳:

اتخاذ تدابیر لازم توسط همه کشورها به منظور جلوگیری از تامین، فروش یا انتقال مستقیم یا غیرمستقیم [اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری مطرح شده در برخی از اسناد آژانس] از طریق قلمروشان یا به وسیله اتباع‌شان یا با استفاده از کشتی‌ها یا هواپیماهای تحت پرچم‌شان یا برای استفاده در ایران یا به نفع ایران، اعم از این که منشاء آن در قلمروشان باشد یا نباشد. (بند هشتم قطعنامه ۱۸۰۳)،

۵- این قطعنامه در تاریخ ۲۴ مارس ۲۰۰۷ صادر شده است.

۴) قطعنامه ۱۹۲۹:

الف: جلوگیری همه کشورها از عرضه، فروش یا انتقال مستقیم موارد زیر از قلمروهای خود یا از طریق قلمروهایشان یا به وسیله اتباعشان یا اشخاص تحت کنترلشان یا هواپیماها یا کشتی‌هایی که پرچم آنها را استفاده می‌کنند، اعم از این که در قلمرو خودشان آغاز شده باشد یا نه، به مقصد ایران (بند هشتم قطعنامه ۱۹۲۹).^۶

ب: عرضه، فروش یا انتقال مستقیم یا غیرمستقیم هر گونه تانک جنگی، ماشین‌های جنگی زرهی، سیستم‌های دارای کالیبر سنگین، هواپیماهای جنگی، بالگردهای تهاجمی، ناوها، موشک‌ها یا سیستم‌های موشکی که در زمره سلاح‌های متعارف [غیرهسته‌ای] به گونه‌ای که در راستای اهداف مرکز ثبت ملل متحد در خصوص سلاح‌های سنتی تعریف شده، یا مواد مرتبط، از قبیل قطعات یدکی یا اقلامی که شورای امنیت یا کمیته تشکیل شده طبق قطعنامه ۱۷۳۷ تعیین می‌کند،

د: الزام ایران به عدم انجام هر گونه فعالیت مرتبط با موشک‌های بالستیکی که قادر به حمل و پرتاب سلاح‌های هسته‌ای باشند، از جمله پرتاب‌هایی که از فناوری موشکی بالستیک استفاده می‌کنند و الزام همه کشورها به اتخاذ همه اقدامات لازم به منظور جلوگیری از انتقال فناوری یا کمک‌های فنی مرتبط با چنین فعالیت‌هایی به ایران (بند نهم قطعنامه ۱۹۲۹).

ب: محدودیتهای مالی و بیمه ای**۵) قطعنامه ۱۷۴۷:**

ایجاد محدودیت در ارایه هر گونه مساعدت فنی یا آموزش، مساعدت مالی، سرمایه‌گذاری، بیمه یا دیگر خدمات به ایران و انتقال منابع یا خدمات مالی مرتبط با عرضه، فروش، انتقال، تولید یا استفاده از چنین اقلامی (بند ۶ قطعنامه ۱۷۴۷)،

۶) قطعنامه ۱۸۰۳:

الف: ایجاد محدودیت توسط همه کشورها نسبت به فعالیت‌های نهادهای مالی در قلمروهای خود با همه بانک‌هایی که محل اقامتشان در ایران است به ویژه بانک ملی، بانک صادرات و شعب آنها در خارج از ایران (بند دهم قطعنامه ۱۸۰۳)،

ب: ایجاد محدودیت توسط همه کشورها در انعقاد الزامات جدید برای حمایت مالی برای تجارت با ایران، از جمله اعطای اعتبارات صادراتی، تضمینات مالی یا بیمه به اتباع خود یا موسساتی که به چنین تجارتی مبادرت می‌نمایند، تا چنین حمایت مالی نتواند به گسترش فعالیت‌های حساس هسته‌ای یا توسعه سیستم‌های تسلیحات هسته‌ای کمک کند (بند نهم قطعنامه ۱۸۰۳).

۶ - این قطعنامه در تاریخ ۹ ژوئن ۲۰۱۰ صادر شده است.

(۷) قطعنامه ۱۹۲۹:

الف: ممانعت از تامین خدمات مالی، از جمله بیمه یا بیمه مجدد یا انتقالات از طریق خاک کشورشان، یا از طریق اتباع و نهادهایی که تحت قوانین آنها (از جمله شعبه‌های خارج از کشور) کار می‌کنند، یا اشخاص و نهادهای مالی موجود در خاک خود یا هر یک از دارایی‌ها و منابع مالی^۷، در صورتی که اطلاعاتی در دست داشته باشند دال بر این که این خدمات، دارایی‌ها و منابع می‌توانند در گسترش فعالیت‌های حساس هسته‌ای ایران، توسعه سیستم‌های حمل و پرتاب سلاح‌های هسته‌ای نقش داشته باشند (بند بیست و یکم قطعنامه ۱۹۲۹)،

ب: درخواست شورای امنیت از کشورها مبنی بر اتخاذ تدابیر مناسب به منظور جلوگیری از افتتاح شعبه‌ها، شرکت‌های فرعی یا نمایندگی‌های شعب بانک‌های ایرانی در خاک خود. همچنین اتخاذ تدابیری به منظور ممانعت از سرمایه‌گذاری مشترک جدید، گرفتن مالکیت منافع در داخل یا حفظ یا ایجاد روابط میان بانک‌های ایرانی و بانک‌هایی که تحت صلاحیت این کشورها هستند تا از آرایه خدمات مالی ممانعت به عمل آید (بند بیست و سوم قطعنامه ۱۹۲۹)،

ج: درخواست شورای امنیت از کشورها مبنی بر اتخاذ اقدامات مقتضی به منظور منع نهادهای مالی واقع در قلمرو یا تحت صلاحیتشان از افتتاح دفاتر نمایندگی یا شرکت‌های فرعی یا حساب‌های بانکی در ایران (بند بیست و چهارم قطعنامه ۱۹۲۹).

ج: خدمات**(۸) قطعنامه ۱۷۳۷:**

الف: اتخاذ اقدامات لازم توسط همه کشورها برای جلوگیری از تامین هر گونه مساعدت یا آموزش فنی، مساعدت مالی، سرمایه‌گذاری، دلالی یا دیگر خدمات و انتقال منابع یا خدمات مالی مرتبط با عرضه، فروش، انتقال، تولید یا استفاده از اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و انرژی منع شده در بندهای ۳ و ۴ این قطعنامه (بند ششم قطعنامه ۱۷۳۷)،

ب: جلوگیری همه کشورها از تامین هر گونه آموزش فنی، منابع یا خدمات مالی، مشاوره، دیگر خدمات یا کمک‌های مرتبط با عرضه، فروش، انتقال، تامین، تولید، حفظ و نگهداری یا استفاده از چنین سلاح‌هایی و مواد مرتبط با آنها توسط اتباعشان، ایجاد محدودیت شدید

۷- این ممنوعیت می‌تواند از طریق مسدود کردن منابع مالی و دیگر دارایی‌های موجود در خاک این کشورها یا منابعی که در آینده به خاک این کشورها وارد خواهد شد، یا مسدود کردن منابعی صورت گیرد که تحت حاکمیت قضایی آنها قرار داشته یا در آینده قرار خواهند گرفت و مواردی که مرتبط با این برنامه‌ها یا فعالیت‌ها است. شورای امنیت از کشورها می‌خواهد که نظارت تقویت شده‌ای برای ممانعت از همه این مبادلات در راستای اختیارات قانونی و قوانین خود به کار گیرند.

نسبت به عرضه، فروش، انتقال، تامین، تولید و استفاده از دیگر سلاح‌ها و مواد مرتبط (بند هشتم قطعنامه ۱۹۲۹).

اشخاص حقیقی و حقوقی

(۱) قطعنامه ۱۷۳۷:

الف: اعمال جدید و هشیاری توسط همه کشورها در خصوص ورود یا عبور افراد دست‌اندرکار یا مرتبط یا حامی فعالیت‌های هسته‌ای حساس ایران یا توسعه سامانه‌های پرتاب تسلیحات هسته‌ای ایران از قلمروهای خود (بند دهم قطعنامه ۱۷۳۷)^۸ (فهرست مندرج در پیوست قطعنامه)،

ب: مسدود کردن وجوهات، دیگر دارایی‌های مالی و منابع اقتصادی تحت تملک یا کنترل اشخاص یا نهادهای مشخص شده در پیوست و همچنین اشخاص یا نهادهایی که شورای امنیت یا کمیته معین می‌کند که در زمان پذیرش قطعنامه یا هر زمانی بعد از آن در قلمروشان قرار دارد؛ همچنین همه کشورها باید تضمین نمایند که وجوهات، دارایی‌های مالی یا منابع اقتصادی نباید توسط اتباعشان یا اشخاص یا نهادهای ساکن در قلمروشان در دسترس اشخاص یا نهادهای پیش‌بینی شده در پیوست یا مشخص شده توسط کمیته یا شورای امنیت یا در راستای منافع آنها قرار گیرد (بند ۱۲ قطعنامه ۱۷۳۷).

(۹) قطعنامه ۱۷۴۷:

ایجاد محدودیت توسط همه کشورها در خصوص ورود یا عبور افرادی که در فعالیت‌های هسته‌ای ایران یا توسعه سیستم‌های تسلیحات هسته‌ای دست دارند، یا به طور مستقیم با این فعالیت‌ها مرتبط هستند یا از این فعالیت‌ها حمایت می‌کنند (بند ۲ قطعنامه ۱۷۴۷). این بند قطعنامه عیناً در قطعنامه ۱۸۰۳ بند سوم تکرار شده است و فهرست پیوست آن توسعه پیدا کرده است.

(۱) قطعنامه ۱۹۲۹:

الف: اتخاذ کلیه تدابیر لازم توسط همه کشورها برای ممانعت از ورود یا انتقال اشخاص از طریق خاک خود که در قطعنامه‌های پیشین شورای امنیت و قطعنامه حاضر مشخص شده‌اند (بند دهم قطعنامه ۱۹۲۹).

ب: اعمال تدابیر پیش‌بینی شده در بندهای ۱۲ تا ۱۵ قطعنامه ۱۷۳۷ نسبت به سپاه پاسداران

۸- لازم به ذکر است که در ادامه شورای امنیت «تصمیم می‌گیرد که در این خصوص همه کشورها باید کمیته را از ورود یا عبور اشخاص مشخص شده در پیوست این قطعنامه و همچنین اشخاص دیگری که شورای امنیت یا کمیته مشخص می‌نماید، مطلع سازند.»

انقلاب اسلامی، اشخاص و نهادهایی که در ضمیمه قطعنامه مشخص شده‌اند و اشخاص و نهادهایی که از جانب آنها یا در مسیر آنها عمل می‌کنند و نیز در مورد نهادهایی که تحت مالکیت و کنترل آنها از جمله از طرق ابزار غیرقانونی قرار دارند (بند دوازدهم قطعنامه ۱۹۲۹)، ج: اعمال تدابیر پیش‌بینی شده در بندهای ۱۲ تا ۱۵ قطعنامه ۱۷۳۷ نسبت به نهادهای خطوط کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران و همچنین همه افراد و نهادهایی که از جانب و یا در راستای آنها فعالیت می‌کنند و نهادهایی که تحت مالکیت یا کنترل آنها از جمله از طرق غیرقانونی قرار دارند یا توسط شورای امنیت و کمیته تحریم‌ها مشخص شده است که به این اشخاص یا نهادهای مورد نظر در طفره رفتن از قطعنامه‌ها کمک کرده‌اند یا در راستای نقض مفاد قطعنامه‌های پیشین یا قطعنامه حاضر به این اشخاص و نهادها کمک کرده‌اند (بند نوزدهم قطعنامه ۱۹۲۹)،

ه: وادار ساختن همه کشورها به الزام اتباع خود، یا افرادی که تحت صلاحیت آنها قرار دارند، یا شرکت‌هایی که در این کشورها فعالیت دارند یا تحت صلاحیت آنها هستند به این که مراقب تجارت خود با نهادهایی باشند که در ایران فعالیت داشته یا تحت صلاحیت این کشور هستند از جمله شرکت‌های وابسته به سپاه و خطوط کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، یا تجارت با اشخاص یا نهادهایی که از جانب یا در راستای آنها عمل می‌کنند و نهادهایی که تحت مالکیت یا کنترل آنها از جمله از طرق غیرقانونی هستند (بند بیست و دوم قطعنامه ۱۹۲۹).

خدمات آموزش

الف: اعمال هشیاری و جلوگیری همه کشورها از آموزش تخصصی رشته‌هایی که به فعالیت‌های حساس هسته‌ای ایران و توسعه سامانه‌های پرتاب سلاح‌های هسته‌ای ایران کمک می‌کند به اتباع ایرانی در قلمروهای خود یا توسط اتباع خود (بند ۱۷ قطعنامه ۱۷۳۷).

۲) قطعنامه ۱۷۴۷:

ب: الزام همه کشورها و نهادهای بین‌المللی به عدم انعقاد تعهدات جدید در خصوص اعتبارات، مساعدت مالی و وام‌های امتیازی به دولت جمهوری اسلامی ایران، جز برای اهداف بشردوستانه و توسعه‌ای (بند هفتم قطعنامه ۱۷۴۷).

خدمات حمل و نقل و بازرسی

۱) قطعنامه ۱۸۰۳:

بازرسی محموله‌هایی که از ایران یا به مقصد ایران هستند توسط همه کشورها در فرودگاه‌ها و لنگرگاه‌های خود، طبق قوانین داخلی خود و منطبق با حقوق بین‌الملل به ویژه حقوق دریاهای و توافقات مرتبط با هوانوردی غیر نظامی بین‌المللی (بند یازدهم قطعنامه ۱۸۰۳).

۳) قطعنامه ۱۹۲۹:

الف: درخواست از همه کشورها برای بازرسی همه محموله‌ها به سمت یا از طرف ایران بر طبق اختیارات ملی و مقررات خود و مطابق با قوانین بین‌المللی بخصوص قوانین دریایی و توافقات هواپیمایی بین‌المللی، در خاک کشور خود از جمله بنادر و فرودگاه‌ها (بند چهاردهم قطعنامه ۱۹۲۹)، ب: اختیار کشورها، در راستای قوانین بین‌المللی بخصوص قوانین دریایی، مبنی بر درخواست بازرسی‌ها از شناورها در دریای آزاد با کسب رضایت از کشوری که شناور مذکور تحت لوای آن حرکت می‌کند و درخواست شورای امنیت از همه کشورها مبنی بر همکاری با این بازرسی‌ها (بند پانزدهم قطعنامه ۱۹۲۹)،

ب: الزام همه کشورها به ممانعت از تامین خدمات ذخیره‌ای مانند ذخیره سوخت و مواد یا دیگر خدمات به کشتی‌ها و شناورها توسط اتباع خود به شناورهای ایرانی یا دارای قرارداد با ایران از جمله شناورهای اجاره شده از سوی ایران در صورتی که آنها اطلاعاتی دال بر این امر دارند که این شناورها در حال حمل کالاهایی هستند که تامین، فروش، انتقال و صدور آنها بر اساس قطعنامه‌های شورای امنیت در خصوص فعالیت‌های هسته‌ای ایران ممنوع اعلام شده‌اند (بند هیجدهم قطعنامه ۱۹۲۹)،

د: محدود کردن همکاری فنی آژانس با ایران

۱- همکاری فنی آژانس یا دیگر نهادهای آن با ایران تنها به اهداف غذایی، کشاورزی، پزشکی، ایمنی یا دیگر اهداف بشردوستانه و یا دیگر موارد مشخص شده محدود شده است (بند ۱۶ قطعنامه ۱۷۳۷).

و: نظارت بر اجرای قطعنامه‌ها**۴) قطعنامه ۱۷۳۷:**

تشکیل کمیته‌ای در شورای امنیت متشکل از کلیه اعضای شورا با وظایف مشخص (بند ۱۸)^۹. قابل اعمال بودن کمیته مندرج در بند ۱۸ قطعنامه ۱۷۳۷ در رابطه با تدابیر اعمال شده

۹ - وظایف این کمیته عبارتند از:

الف: درخواست اطلاعات از کلیه کشورها به ویژه کشورهای منطقه و کشورهای تولیدکننده اقلام، کالاها، تجهیزات، مواد و فناوری درباره اقدامات اتخاذ شده توسط آنها جهت اجرای موثر تدابیر مقرر در قطعنامه،

ب: درخواست اطلاعات از دبیرخانه آژانس در مورد اقدامات انجام شده توسط آژانس به منظور اجرای موثر تدابیر مقرر در بند ۱۷ این قطعنامه و هر نوع اطلاعات دیگری که می‌تواند در این رابطه مفید باشد،

ج: بررسی اطلاعات دریافتی و اتخاذ اقدامات مقتضی درباره موارد ادعایی نقض تدابیر مقرر در این قطعنامه،

د: بررسی و تصمیم‌گیری در مورد درخواست‌ها برای معافیت‌های پیش‌بینی شده در بندهای ۹، ۱۳ و ۱۵ قطعنامه،

ه: تعیین دیگر اقلام، مواد، تجهیزات، کالاها و فناوری‌هایی که باید برای هدف بند ۳ مشخص گردند،

و: ارایه اصول راهنمای مورد نیاز جهت تسهیل اجرای تدابیر مقرر در این قطعنامه و درج درخواستی در این اصول راهنما از کشورها جهت ارایه اطلاعات در هر جا که ممکن باشد، در مورد این که چرا اشخاص و یا نهادها واجد معیار تعیین شده در بندهای ۱۰ و

۱۲ بوده و ارایه هر گونه اطلاعات جهت شناسایی اشخاص و نهادهای مربوطه،

در قطعنامه‌های ۱۷۴۷ و قطعنامه ۱۸۰۳ (بند ۱۴ قطعنامه ۱۸۰۳)،

۵) ۲- قطعنامه ۱۹۲۹:

تاسیس کمیته شورای امنیت [به منظور نظارت بر اجرای قطعنامه‌ها] متشکل از همه اعضای شورا برای انجام وظایف زیر:

الف) درخواست اطلاعات از دبیرخانه آژانس در مورد اقدامات اتخاذی توسط آژانس به منظور اجرای موثر اقدامات تحمیل شده در بند ۱۶ این قطعنامه و همچنین اطلاعات بیشتری که در این خصوص مفید بداند،

ب) بررسی و اتخاذ اقدام مناسب در مورد اطلاعات راجع به موارد ادعایی نقض اقدامات تحمیل شده در بندهای سوم تا دهم،

د: درخواست از همه کشورهای مبنی بر ارائه هر گونه اطلاعاتی درباره انتقالات، به "کمیته" که توسط بخش محموله‌های هوایی و شناورهای تحت مالکیت ایران یا تحت اداره خطوط کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران (IRISL) با دیگر شرکت‌هایی صورت می‌گیرد که ممکن است در راستای طفره رفتن از تحریم‌ها یا در راستای نقض مفاد قطعنامه‌های ۱۷۳۷ (۲۰۰۶)، ۱۷۴۷ (۲۰۰۷)، ۱۸۰۳ (۲۰۰۸) یا همین قطعنامه باشند؛ از جمله تغییر نام یا ثبت مجدد هواپیماها، شناورها و کشتی‌ها (بند بیستم قطعنامه ۱۹۲۹).

نتیجه‌گیری

این بررسی نشان می‌دهد تحریم‌های یک جانبه اقتصادی آمریکا به تدریج با هماهنگی کشورهای اروپایی از حالت دو جانبه به چندجانبه تبدیل و در مرحله بعد، تحریم‌های چند جانبه مسئله را وارد برهه جدیدی کرده که هم از نظر سیاسی و دیپلماسی و هم از بعد اقتصادی مهم است. شورای امنیت، دامنه تحریم‌ها را گسترده‌تر و آن را به کشورهای عضو سازمان ملل متحد گسترش داد. همچنین از بعد حقوقی آن را برای کشورهای عضو الزام‌آور ساخته، که این امر لزوم توجه جدی به آثار اقتصادی و مقابله با آن را طلب می‌کند. این بررسی نشان می‌دهد که تحریم‌های اخیر سیستم مالی کشور، بانک‌ها، بیمه، خدمات و تجارت خارجی را نشانه گرفته است. بعد از بخش مالی و بازرگانی، صنایع کشور هدف تحریم‌ها بوده است. تحریم‌های اقتصادی، واردات مواد اولیه و کالاهای سرمایه‌ای را از نظر کمی و کیفی متاثر می‌سازد. کاهش کمی، کاهش تولید و بیکاری را به دنبال داشته و کاهش کیفی، موجب افت بهره‌وری و کاهش کیفیت کالاهای نهایی می‌شود. در بخش خدمات، صنعت گردشگری

ز: ارائه گزارش به شورای امنیت حداقل هر ۹۰ روز یکبار در مورد فعالیت‌هایش و اجرای این قطعنامه به همراه ملاحظات و توصیه‌ها به ویژه در مورد راه‌های تقویت اثربخشی تدابیر مقرر در بندهای ۳ تا ۱۰ و بند ۱۲ قطعنامه.

دچار افت می‌گردد. از نظر متغیرهای کلان اقتصادی، در درجه اول تورم و در درجات بعدی کاهش سرمایه‌گذاری و افزایش بیکاری باعث افت رشد و توسعه اقتصادی خواهد داشت. از جمله مواردی که برنامه‌ریزان، تصمیم‌گیرندگان و سیاست‌مداران را می‌تواند در اتخاذ تصمیم در مقابل تحریم‌ها کمک نماید، تفکیک آثار تحریم از بعد زمانی است. تحریم‌کنندگان به دنبال آن هستند که در کوتاه مدت هزینه‌های معاملاتی صادرات و واردات افزایش یابد و در میان مدت متغیرهای همچون تورم، بیکاری، سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی متاثر شوند و در بلندمدت رسیدن به اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله کشور، دشوار گردد.

بهرحال تحریم‌های اقتصادی عاری از تاثیر نیست و برای رسیدن به اهداف و آرمان‌های انقلاب و کشور بایستی هزینه‌های آن را نیز متحمل شد. اما کاهش تاثیرات این تحریم‌ها، دور زدن و خنثی‌سازی تحریم‌ها و در صورت امکان مقابله به مثل می‌تواند در دستور کار باشد. در این راستا، اقداماتی همچون: تغییر طرف‌های تجاری، تولید برخی از کالاها در داخل و کاهش مصرف برخی از کالاها می‌تواند موثر باشد. در کنار این برنامه‌ها خصوصی‌سازی و کوچک و خرد کردن برخی از شرکتها و ارگان‌های بزرگ (که شناسایی آنها از طرف کشورهای تحریم‌کننده سخت شود) اقتصاد کشور را در مقابل تحریم‌ها مقاوم می‌کند. بدون شک اقتصاد مقاومتی ضمن اینکه می‌تواند پاسخی به تهدیدات و تحریم‌ها باشد می‌تواند بسیاری نارسایی‌ها و کاستی‌های مدیریتی و اقتصادی موجود در کشور را برطرف ساخته و تحریم‌ها و تهدیدها را به فرصتی برای شکوفایی و پیشرفت کشور تبدیل کند.

منبع

قطع نامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد (www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions)